

DOI 10.31558/2519-2949.2022.4.3

УДК 323.1:327.5

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1154-5420>

Драпак М. І., Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВ РУМУНІЇ ТА СЛОВАЧЧИНИ ЩОДО ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

У центрі уваги статті – реформування систем захисту прав національних меншин у Румунії та Словаччині в контексті набуття цими державами членства у ЄС. Особливу увагу приділено глибинним факторам, що лежать в основі суперечностей між етнонаціональними групами всередині країн і впливають на контакти на зовнішній арені. Мета статті полягає у вивченні зв'язку між інтеграцією Румунії та Словаччини до ЄС і трансформацією їхніх національних законодавств щодо прав національних меншин. Необхідність проаналізувати та, за потреби, скоригувати рішення у царині етнополітики на фоні інтеграції України до ЄС робить таке вивчення своєчасним. Крім того, права національних меншин залишаються чутливим питанням у європейській політиці, що робить цю тему актуальною для дослідження. Як наслідок, у статті розглядається зв'язок між вимогами європейських інституцій щодо реформ у Румунії та Словаччині до та після їх вступу до Об'єднаної Європи й ухваленням нормативних актів щодо національних меншин в обидвох країнах. Для досягнення цих цілей було досліджено передумови розробки важливих нормативних актів Румунії та Словаччини у сфері етнополітики, порядок їх ухвалення та зміст відповідних документів. У своїй розвідці автор відштовхується від припущення, що інтеграція Румунії та Словаччини в ЄС суттєво вплинула на системи забезпечення прав національних меншин в обидвох країнах, сформувала їх сучасну структуру та механізми. Автор констатує, що європейська інтеграція Румунії та Словаччини стимулювала зміни в системах забезпечення прав національних меншин обидвох країн. Зокрема вона відбилася в імплементації базових принципів поваги й захисту меншин, прихильності до демократії та прав людини до законодавств кожної з держав. Тож автор доводить, що європейська інтеграція допомогла країнам закласти новий фундамент власної етнополітики.

Ключові слова: етнополітика, Європейський Союз, Румунія, Словаччина європейська інтеграція, право ЄС, національні меншини, націоналізм, міжетнічні відносини, політичні конфлікти

Одним із ключових завдань Європейського Союзу як міжнародної організації є встановлення міжнаціонального та міждержавного порозуміння, запобігання конфліктам і налагодження конструктивної співпраці між країнами для спільного процвітання. Так Преамбула Договору про ЄС вказує на прагнення об'єднання «припинити поділ європейського континенту та створити міцні основи для будівництва майбутньої Європи». Водночас країни-члени спільноти та європейські інституції визначають свою відданість захисту прав людини, свободі, демократії, рівності та верховенству права [13]. Таким чином, дотримання відповідних цінностей є важливою частиною політик самого ЄС і предметом відносин із державами-членами. Крім цього, створення інституцій, що гарантують виконання цих принципів, є неодмінною умовою вступу країн до Об'єднаної Європи [7]. Втілення вказаних цінностей є водночас змістом ЄС і його інструментом забезпечення стабільності на європейському континенті.

Критерії вступу до ЄС містять окрему вказівку на те, що держави-кандидати повинні поважати та захищати меншини [7]. Ця норма стосується не лише дотримання прав людини та екстериторіального захисту громадян різних країн. Вона також говорить про можливі аспекти міждержавних відносин всередині самої Об'єднаної Європи, оскільки пов'язана із рішеннями урядів щодо національних меншин.

Позаяк предметом відносин між владою і невідомітною етнічною спільнотою зокрема є питання ідентичності та цілісності груп, вони стають полем, сповненим умов для виникнення суперечностей.

Так Штефан Вольф і Марк Веллер говорять про високу ймовірність протистоянь між соціальною групою і державою або між соціальними групами в питаннях, де сама етнічна приналежність є спірною [35, с. 8]. Водночас міжетнічні контакти здатні породжувати конфлікти не лише всередині окремих суспільств, але і виходити за межі країн, включаючи в протиборство іноземні уряди. Особливості відносин між цими суб'єктами описує «тріадична модель» Роджерса Брубейкера, в якій конкурують національні проекти держави проживання, національної меншини та материнської держави. Прагнення досягнути єдності національної та політичної одиниці, а також бажання зберегти цілісність своєї спільноти є рушієм рішень учасників такої взаємодії [11]. Виявляючи зацікавлення становищем споріднених етнічних груп в інших країнах, материнські держави стають частиною вказаної моделі. Конфліктність цієї ситуації полягає в тому, що подібний транснаціоналізм, за зауваженням Міри Вотербюрай, може призводити до інструменталізації зв'язків із закордонними спільнотами з боку урядів, втручання у внутрішні справи інших держав і «претендування» на іноземних громадян [34, с. 134].

У Європі співіснують десятки націй і сотні етнічних груп. Враховуючи прагнення припинити поділи та сприяти спільному процвітанню народів і держав, ЄС повинен приділяти значну увагу міжетнічним відносинам у своїх межах, зокрема між державами проживання, відповідними національними меншинами та материнськими державами. Як зазначили Гвендолін Сассе й Анна Мілада Вахудова, війни на теренах колишньої Югославії у 1990-их роках – перші після Другої світової війни масштабні зіткнення на континенті, рушієм яких були етнічні питання – змусили європейські інституції звернути увагу на цю царину та ухвалити ряд рамкових і спеціалізованих документів для врегулювання суперечностей у ній [1, с. 170 – 171; 28, с. 20]. Відтоді минуло майже три десятиліття, ЄС розширився на схід – відтак десятки європейських держав прийняли принципи та норми блоку до своїх політико-правових практик. Об'єднана Європа має досвід впровадження розроблених в рамках її цінностей правил міжетнічних відносин у нових державах-членах.

У цьому контексті доречним є вивчення досвіду Румунії та Словаччини в змінах підходів до управління різноманітним і етнополітичними процесами на фоні їхньої (відносно нещодавньої) інтеграції до ЄС. У першій державі, відповідно, представники національних меншин становлять понад 11 % [27], а в другій – більш ніж 16 % [31]. При цьому слід відзначити, що найбільшими невідоміантними спільнотами і в Румунії, і в Словаччині є угорські громади – 6,5 % та 7,8 % відповідно. Ці національні меншини є постійним об'єктом внутрішньої та зовнішньої політики уряду в Будапешті. Так стаття D Конституції Угорщини покладає на державу обов'язок дбати про угорські громади за її межами, зокрема щодо збереження їх ідентичності [24]. У практичному вимірі ця норма зокрема є основою для особливого статусу угорців з-за кордону в самій Угорщині, надання їм пільг для здобуття освіти, запровадження програм підтримки їхніх культур й підприємництва в країнах проживання. Таким чином, Румунія, Словаччина та угорські національні меншини в них, а також Угорщина з іншого боку стають учасниками відносин, описаних тріадичною моделлю Роджерса Брубейкера.

Метою цієї статті є вивчення зв'язку між інтеграцією Румунії та Словаччини до ЄС і трансформацією їхніх національних законодавств щодо прав національних меншин. Саме в царині права відбувається закріплення принципів діалогу між різними соціальними групами та умов забезпечення потреб громадян всередині країн. Виконання цих внутрішніх конвенційних норм і задоволеність суспільних акторів (у нашому випадку, як більшості, так і меншості) їхнім змістом і дотриманням стають запобіжником виникненню конфліктів. Це має значення і на міжнародній арені: прийнятне становище споріднених етнонаціональних спільнот (визначене прийнятним насамперед цими спільнотами) зменшує потребу материнських держав виступати на їхній захист і звужує ресурс для інструменталізації цього питання в рамках транснаціоналізму. Вимагаючи від країн-кандидатів і країн-членів запровадження й дотримання спільних принципів і норм, серед яких є забезпечення прав меншин, ЄС здатен обумовлювати відповідні зміни в національних законодавствах, а отже й впливати на характер і зміст міжетнічних відносин усередині країн.

Вивчення вказаного питання важливе через декілька причин. Насамперед слід зазначити, що суперечності на етнічному підґрунті в Європі не лишилися в минулому. У цьогорічному зверненні до європейських послів Високий представник ЄС з питань закордонних справ і безпекової політики Жозеп Боррель вказав на зростання націоналізму, ревізіонізму та політики ідентичності як одну з характеристик сучасного світу [8]. Проблемні моменти існують та виникають як у межах самого ЄС, так і за його кордонами. Брюссель намагається виступати посередником у перемовинах між Болгарією та Північною Македонією, де предметом дискусії між столицями є сама македонська

ідентичність. Європейські інституції закликають до порозуміння Сербію й Косово, а також раніше – Сербію й Чорногорію, де конфлікт обумовлений намаганням Белграда «підключитися до співвітчизників за кордоном» та незадоволеністю деяких сербських еліт «втратою територій». Зрештою, у Європі нині триває найбільша війна з часів Другої світової, одна зі сторін якої – росія – відкрито проголошує «претендування» на громадян України (а також Білорусі, Молдови та інших держав), заперечуючи їхню ідентичність і спрямовуючи свої війська на знищення незгодних із цим запереченням.

Крім цього, розгляд впливу ЄС на формування системи етнополітики в державах-вступниках і державах-членах має значення для України в контексті її європейської інтеграції. Протягом останніх років офіційний Київ, як два десятиліття тому Бухарест і Братислава, перебуває в постійній суперечці з урядом у Будапешті щодо формату захисту угорської національної меншини в Україні. Цьогоріч Угорщина відмовилася до висування відкритих претензій до української влади в цьому питанні, враховуючи активні бойові дії. Однак набувши статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року, для подальшого поступу в євроінтеграції Україна отримала від Європейської Комісії завдання ухвалити новий закон щодо національних меншин [17]. На цьому кроці насамперед наполягала Угорщина.

У зв'язках між державами проживання, національними меншинами та материнськими державами національні меншини є тими суб'єктами, які урухомлюють ці відносини. Саме формат і ступінь забезпечення їхніх прав здатні ставати предметом різночитань і суперечностей усіх сторін тріадичної моделі. Від того, як вказані сторони будують діалог між собою та як розв'язують проблеми у взаємних зв'язках, залежить стабільність окремих держав і ситуація у цілих міжнародних регіонах. Так Вольфганг Данспекгрубер говорить про п'ять сценаріїв, за якими можуть розвиватися відносини між державами проживання та національними меншинами: (1) від'єднання невідомої спільноти та створення нею власної держави або (2) приєднання до материнської, (3) відокремлення частини меншинної спільноти, (4) збереження статусу кво та замороження суперечностей і (5) надання самоврядних прав національній меншині й залучення її представників до процесів на загальнодержавному рівні в країні мешкання [16]. Враховуючи ймовірні безпекові виклики та непередбачувані наслідки перших трьох сценаріїв, хиткість заморожування ситуації в четвертому, п'ятому варіанті є найбільш прийнятним для збереження стабільності у внутрішньодержавному та міжнародному вимірах.

Описані обставини відносин між державами та невідомими групами демонструють складність їх модерування та пошуку прийнятних рішень для усіх сторін. До того ж, як зауважують Анатолій Круглашов і Наталія Нечаєва-Юрійчук, наявні в суспільствах проблеми, що безпосередньо не пов'язані з міжетнічними контактами, здатні підживлювати суперечності між більшістю та меншістю. Серед таких є безпекові загрози, деструктивна діяльність зовнішніх акторів, негативні економічні, соціальні та демографічні явища [4]. Однак такі виклики не свідчать і не повинні свідчити про те, що наявність національних меншин у суспільстві є його недоліком чи проблемою – вона є лише наслідком тривалих історичних процесів і виявом збагаченого культурного надбання. Відповідно, етнонаціональну різноманітність населення країн повинно бути не заперечено, а відповідно керовано. Джозеф Марко зібрав застосовані в різних політичних системах управління подібними ситуаціями. На полюсах його схеми розташовано однаково неприйнятні механізми етнополітики – з одного боку, асиміляцію меншин, з іншого – внутрішню сегрегацію, етнічні чистки чи зовнішнє відокремлення. Серединні варіанти, що забезпечують стабільність суспільств і вигідні рішення для всіх соціальних груп, представлено визнанням національних меншин державою проживання, залучення їх до спільних рішень і/або надання індивідуальної, культурної чи політичної автономії [25, с. 272].

Тріадична модель Роджерса Брубейкера дозволяє зрозуміти витоки міжетнічних суперечностей і особливості їх розвитку. Однак вона не включає зовнішніх акторів, які в умовах глобалізації та включеності країн у численні формати міжнародної співпраці можуть впливати на відносини між державами проживання, національними меншинами й материнськими державами. Так Пітер ван Гутен звертає увагу, що під час розв'язання напруженостей між етнонаціональними більшістями й меншинами, а також «історичними батьківщинами» останніх в ряді посткомуністичних держав Європи наприкінці ХХ століття вагому роль відіграли сторонні актори – іноземні уряди та міжнародні організації, які виступали посередниками у відносинах між ними [33, с. 114].

Слід зазначити, що ЄС як об'єднання країн і наднаціональна структура здатен не лише фасилітувати діалог між учасниками конфліктів, але й, за твердженням Тані Бьорзель і Томаса Ріссе,

може заохочувати його сторони до прийняття нових принципів і правил взаємодії між ними [10]. Згідно зі спостереженням Наталії Лазар, сучасний політичний простір Об'єднаної Європи характеризується дедалі більшим включенням недомінантних етнічних спільнот у публічні процеси та частим залученням представників низового рівня до ухвалення рішень на різних щаблях управління [5, с. 4]. Таким чином європейські інституції прагнуть підтримувати репрезентацію якомога більшої кількості акторів в різних вимірах суспільного життя як в окремих державах, так і в межах всього ЄС. Таке включення недомінантних спільнот до процесів, з одного боку, дозволяє їм ефективніше домагатися задоволення своїх потреб, з іншого боку, зменшує конфліктний потенціал у міжетнічних відносинах через розподілення відповідальності за рішення.

Дослідження механізмів впливу ЄС на трансформації інститутів у країнах Центрально-Східної Європи найчастіше відбувається у рамках раціонального та конструктивістського підходів. Дослідники з першого табору концентруються на зовнішніх стимулах з боку європейських інституцій для національних еліт (Клаус Гойц, Саймон Гікс [20], Франк Шіммельфенніг [29]) і на м'яких і жорстких способах тиску Брюсселя в ухваленні конкретних рішень державами (Анна Мілада Вахудова [1]). Вивчення проблеми з позицій конструктивістського підходу фокусується на внутрішній еволюції (соціальному навчанні) суспільств під час європейської інтеграції (Таня Бьорзель і Томас Ріссе [9]) та бажанні владних еліт долучитися до міжнародної спільноти держав (Джеффри Чеккель [12]). Дослідники зв'язку вступу до ЄС зі зміною принципів етнополітики в країнах Центрально-Східної Європи найчастіше застосовують обидва ці підходи для вивчення проблеми – у цьому контексті слід згадати праці Джудіт Келлі [22] та Гвендолін Сассе [28]. Однак в усіх згаданих прикладах науковці концентруються насамперед на аналізі факторів, що впливали на рішення щодо реформ на національному рівні. Оскільки нас цікавить роль європейської інтеграції у встановленні довготривалих (тобто, не залежних від змін еліт) механізмів забезпечення прав національних меншин у Румунії та Словаччині, у цій статті ми застосовуємо інституційно-правовий підхід.

Після падіння комунізму у румунській і словацькій державах склалися складні етнополітичні умови. Вони були продовженням проблем, що з'явилися у відносинах між різними етнополітичними групами під час та між Першою і Другою світовими війнами. У багатьох випадках їх було проігноровано, а подекуди – поглиблено комуністичною владою. Звільнившись від тягара марксистської ідеології, Румунія та Словаччина (яка ще й вперше здобула незалежність) прагнули розбудови власних національних держав, водночас ставили за мету долучитися до об'єднання демократичних країн Європи – ЄС.

Насамперед проблеми обидвох країн в етнополітичній сфері відбивалися у відносинах владних еліт з угорською національною меншиною. Румунія була близькою до масштабного міжетнічного протистояння, коли в місті Тиргу-Муреш сталися сутички між представниками румунської та угорської громад [19, с. 297 – 299]. Попри те, що тодішньому Президенту країни Йону Ілієску вдалося зупинити кровопролиття, він, за спостереженням Джудіт Келлі, надалі інструменталізував тему відносин із меншинами, здобуваючи політичний капітал від використання націоналістичної (найчастіше антиугорської) риторики [22, с. 14]. Анна Мілада Вахудова зауважує, що подібну тактику застосовував і перший прем'єр-міністр Словаччини Владімір Мечіар. Концентруючи владу у своїх руках, він здобував прихильність електорату та еліт, говорячи про загрозу ревізіонізму з боку Угорщини – але у повсякденному житті від цього страждали словацькі угорці [1, с. 172]. Підливала олії у вогонь і позиція першого демократичного уряду в Будапешті. Тодішній прем'єр-міністр Угорщини Йозеф Анталл заявляв, що прагне діяти як лідер 15 мільйонів угорців [21, с. 29], маючи на увазі також «співвітчизників за кордоном», адже в його країні мешкали лише близько 10 мільйонів людей.

Однак прагнення концентрації влади та використання радикальної риторики щодо меншин не зупинило лідерів румунської та словацької держав у 1990-их роках перед зближенням із західними країнами та організаціями. І Йон Ілієску, і Владімір Мечіар спершу проголосили, що їхні країни прагнуть стати членами Ради Європи, а в другій половині 1990-тих років проголосили про плани подати заявки на членство в ЄС. Джеффри Чеккель вбачає у цих прагненнях бажання румунських і словацьких еліт покращити імідж своїх держав на міжнародній арені. Водночас цей вибір вони робили, перебуваючи під тиском власних суспільств [12]. Однак ЄС протягом тривалого часу не відкривав перемовини про приєднання для Словаччини та Румунії, а їхніх сусідів по Центральній Європі – Польща, Угорщина та Чехія – було допущено до цього етапу інтеграції раніше. Причиною такої позиції європейських інституцій був стан демократії, верховенства права та дотримання прав людини в обидвох країнах.

Насамперед занепокоєння ЄС викликала нормативно-правова база Румунії та Словаччини у сфері етнополітики. Так румунське мовне й освітнє законодавство у перші роки після падіння комунізму не зазнало змін. І хоча формально воно декларувало можливість використання мов національних меншин у районах їх компактного проживання для комунікації з органами влади та навчання, фактично, пише Джудіт Келлі, на початку 1990-их років ці норми не діяли [22, с. 13]. У Словаччині 1995 року більшість у парламенті, контрольована партією HZDS Владіміра Мечіара, було ухвалено закон, що закріпив статус словацької мови як офіційної, проте унеможливив використання мов меншин у районах їх компактного проживання. Юрай Марушяк і Ярослав Міхалік вказують, що цей акт став першим в історії країни чітким документом про принципи мовної політики. Водночас він суперечив Критеріям для вступу до ЄС і викликав невдоволення угорської національної меншини у державі [26, 2014]. Як зазначають Франк Шіммельфенніг та інші, цей закон став однією з формальних підстав для Європейської Комісії відмовити Словаччині в початку перемовин про приєднання до ЄС у 1997 році [6, с. 47 – 48].

Ситуацію у відносинах обидвох країн із європейськими інституціями змінили вибори та прихід до влади нових урядових команд. У 1996 році Йон Ілієску та у 1998 році Владімір Мечіар відповідно пішли зі своїх посад і втратили підконтрольну більшість у національних парламентах. Примітно, що в обидвох випадках до владних коаліцій увійшли партії угорських національних меншин – Демократичної спілки угорців Румунії та Партія угорської громади Словаччини. Анна Мілада Вахудова назвала це явище «революцією в революції», адже ніколи доти ці політичні сили не відігравали вагомій ролі в політичному житті країни, а тоді доклалися до реформ, що зрештою привели їхні країни до ЄС [1, с. 223].

У Словаччині прихід нової коаліції на чолі з прем'єр-міністром Мікулашем Дзуріндою до керування країною зокрема мав результатом ухвалення змін до закону про державну мову. Доповнення зокрема дозволили використання мов національних меншин в офіційній комунікації у місцях їх компактного проживання та закріпив можливість [36]. Цей крок задовольнив Європейську Комісію та став важливим фактором того, що 1999 року країні було відкрито перемовини про вступ до ЄС [6, с. 49]. Того ж року до цього етапу було допущено й Румунію. Значно, що важливою передумовою для цього було те, що офіційний Бухарест піддався на рекомендації європейських інституцій і започаткував спільну з офіційним Будапештом Румунсько-угорську міжурядову комісію, пріоритетом якої було розв'язання проблем угорської національної меншини в Румунії [18]. Крім цього, у 2000 році румунський парламент ухвалив нове виборче законодавство [2], а у 2001 – нормативний акт про державне управління [23]. Ці документи відповідно дозволили етнічним політичним об'єднанням висувати своїх кандидатів в усіх виборчих округах країни та задекларували можливість використання мов національних меншин в офіційній комунікації в місцях їх компактного проживання.

Важливою складовою європейської інтеграції Румунії та Словаччини також стало впровадження *acquis communautaire* зі сфери етнополітики в національних законодавчих системах. Зокрема країни прийняли Директиву 2000/43 ЄС («Директива про расову рівність») [14] та Директиву 2000/78 ЄС («Директива про рівний доступ до працевлаштування») [15], що забороняють будь-яку дискримінацію на етнічному підґрунті. Іншою важливою подією в цьому контексті стало приєднання обидвох країн до Хартії фундаментальних прав ЄС, що зокрема декларує прихильність принципу недискримінації представників національних меншин та повагу ЄС до культурного, релігійного та лінгвістичного різноманіття [32].

Темп і масштаб етнополітичних змін у Румунії та Словаччині після приєднання до ЄС сповільнився. Їх втілення стало предметом довгих обговорень і внутрішніх політичних торгів, а не перемовин із Брюсселем. Так у Словаччині було створено посаду Уповноваженого уряду з питань національних меншин і лібералізовано умови для використання мов національних меншин у місцях їх компактного проживання. Ці зміни стали наслідком переконфігурування урядових команд після 2004 року (року вступу країни до ЄС). Європейські ж інституції відтоді звертають увагу лише на один аспект етнополітики у Словаччині – становище ромської громади [3]. У Румунії деякі проекти змін у царині прав національних меншин – як от щодо використання їхніх мов у судочинстві – так і не набули чинності, хоча були розроблені ще під час приєднання до ЄС. Іншим же довелося чекати майже десятиліття, щоби бути ухваленими. Зокрема лише за чотири роки після вступу до Об'єднаної Європи в Румунії було ухвалено зміни до освітнього законодавства, що деталізували умови використання мов національних меншин у шкільному навчанні; ці реформи також обговорювали ще під час вступу країни до ЄС.

Висновки. Європейська інтеграція Румунії та Словаччини стимулювала зміни в системах забезпечення прав національних меншин обидвох країн. Зокрема вона відбилася в імплементації базових принципів поваги й захисту меншин, прихильності до демократії та прав людини до законодавств кожної з держав. Перемовини з ЄС про приєднання та прийняття *acquis communautaire* призвело до того, що в Румунії та Словаччині було ухвалено нові базові документи мовної політики. Це сприяло подальшим змінам в інших сферах суспільного життя, зокрема в освіті, культурі та репрезентуванні інтересів національних меншин. Тож можна говорити, що європейська інтеграція допомогла країнам закласти новий фундамент власної етнополітики.

Водночас слід зазначити, що ЄС не виявляє великої зацікавленості та спроможності слідкувати за особливостями деталізованих змін законодавства щодо національних меншин. Після долучення Румунії та Словаччини до Об'єднаної Європи європейські інституції не брали активної участі в обговореннях проєктів відповідних правових змін в обидвох країнах. Утім слід додати, що реформи в царині етнополітики в кожній країні після вступу до ЄС відбувалися відповідно до положень ухвалених раніше рамкових нормативних актів, погоджених із Брюсселем. Таким чином, європейські інституції, навіть безпосередньо не беручи участі в підготовці національних документів, віддалено впливають на їх відповідність головним цінностям Об'єднаної Європи.

Досвід етнополітичних трансформацій Румунії та Словаччини буде цінним у найближче десятиліття на фоні ймовірного приєднання України, Грузії, Молдови та країн Західних Балкан до ЄС. В умовах зростання нестабільності у світі питання прав національних меншин може бути інструменталізовано деструктивними акторами. За таких обставин впровадження європейських законодавчих норм та принципів у національних правових практиках може бути фактором протидії подібним впливам.

Бібліографічний список:

1. Вахудова А. М. Нерозділена Європа: демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму / пер. з Англ. Т. Цимбал. Київ : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2009.
2. Герасимчук С. Румунія: еволюція етнополітики та правової рамки. *Етнополітика румунії, словаччини, швеції та хорватії: аналіз законодавства та практики*. 2021. С. 5–12. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2022/01/Ethno_.pdf.
3. Драпак М. Система захисту прав меншин та управління різноманіттям у Словаччині. *Етнополітика румунії, словаччини, швеції та хорватії: аналіз законодавства та практики*. 2021. С. 13–34. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2022/01/Ethno_.pdf.
4. Круглашов А., Нечаєва-Юрійчук Н. Зовнішні та внутрішні чинники (де) стабілізації міжетнічних взаємин у Чернівецькій області. *Стратегічні пріоритети*. 2019. Т. 49, № 1. С. 65–72.
5. Лазар Н. Політика Словацької Республіки щодо національних меншин: інституційно-правові та політичні аспекти : автореф. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Чернівці, 2006. 20 с.
6. Шіммельфенніг Ф., Енгерт С., Кнобель Х. Вплив політичної обумовленості ЄС. *Європеїзація країн Центрально-Східної Європи* / ред.: Ф. Шіммельфенніг, У. Зедельмаєр. Київ, 2010. С. 37–61.
7. Accession criteria (Copenhagen criteria) : від 07.06.1993 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html>.
8. Borrell J. EU Ambassadors Annual Conference 2022: Opening speech by High Representative Josep Borrell. *European Union External Action*. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-ambassadors-annual-conference-2022-opening-speech-high-representative-josep-borrell_en (дата звернення: 01.11.2022).
9. Börzel T. A., Risse T. Conceptualizing the Domestic Impact of Europe. *The Politics of Europeanization*. New York, 2003. С. 53–82.
10. Börzel T. A., Risse T. When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change. *European Integration Online Papers*. 2000. Т. 4.
11. Brubaker R. Nationalism reframed nationhood and the national question in the new europe. Cambridge : Cambridge University Press, 1996.
12. Checkel J. T. Why comply? Social learning and european identity change. *International organization*. 2001. Т. 55, № 3.
13. Consolidated Version of the Treaty on European Union : Treaty від 07.02.1992 р. № С 326/15 : станом на 26 жовт. 2012 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF (дата звернення: 01.11.2022).
14. Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin : Directive of European Council від 29.06.2000 р. № 2000/43/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0043>.
15. Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation : Directive of European Council від 27.11.2000 р. № 2000/78/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0078>.

16. Danspeckgruber W. Self-Determination and regionalization in contemporary Europe. *The Self-Determination of Peoples*. Boulder, 2002. С. 165–200.
17. European Commission. Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. *European Commission*. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en (дата звернення: 01.11.2022).
18. European Parliament. Romania and the enlargement of the European Union. *European Parliament*. URL: https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/3a2_en.htm (дата звернення: 01.11.2022).
19. Hitchens K. A concise history of Romania. Cambridge : Cambridge University Press, 2014.
20. Hix S., Goetz K. H. Introduction: European Integration and National Political Systems. *Europeanised Politics? European Integration and National Political Systems* / ред.: S. Hix, K. H. Hix. London, 2000. С. 1–26.
21. Jeszszenszky G. Prime minister of Hungary. selected speeches and interviews. Budapest : Antall József Alapítvány, 2008.
22. Kelley J. Ethnic politics in Europe. the power of norms and incentives. Princeton : Princeton University Press, 2004.
23. Legea administrației publice locale : Legea від 23.04.2001 р. № LEGE nr.215. URL: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=27123.
24. Magyarország Alaptörvénye : Alaptörvénye від 25.04.2011 р. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>.
25. Marko J. The Law and Politics of Diversity Management: A Neoinstitutional Approach. *European Yearbook of Minority Issues Online*. 2009. Т. 6, № 1. С. 249–279. URL: <https://doi.org/10.1163/22116117-90001611> (дата звернення: 01.11.2022).
26. Mihálik J., Marušiak J. The dynamics of Slovak-Hungarian relations – the shift from language issues to legal and symbolic questions. *Baltic journal of law & politics*. 2014. Т. 1, № 1. С. 128–148.
27. National Institute of Statistics of Romania. The 2011 population and housing census. Bucharest : National Institute of Statistics of Romania, 2012. URL: <https://insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/alte/2012/Comunicat%20DATE%20PROVIZORII%20RPL%202011e.pdf>.
28. Sasse G. Tracing the construction and effects of EU conditionality. *Minority rights in central and eastern Europe* / ред. B. Rechel. Abingdon, 2009. С. 17–32.
29. Schimmelfennig F. International Socialization in the New Europe:: Rational Action in an Institutional Environment. *European Journal of International Relations*. 2000. № 6. С. 109–139.
30. Shafir M. Romania's electoral road to "normalcy". *Journal of democracy*. 1997. Т. 8, № 2. С. 144–158.
31. Statistical Office of the Slovak Republic. The 2021 population and housing census. Statistical Office of the Slovak Republic, 2022. URL: <https://www.scitanie.sk/en>.
32. The Charter of Fundamental Rights of the European Union : Charter від 18.12.2000 р. № 2000/C 364/01. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.
33. Van Houten P. The role of a minority's reference state in ethnic relations. *European Journal of Sociology*. 1998. Т. 39, № 1. С. 110–146.
34. Waterbury M. A. Bridging the divide: Towards a comparative framework for understanding kin state and migrant-sending state diaspora politics. *Diaspora and transnationalism: concepts, theories and methods* / ред.: R. Bauböck, T. Faist. Amsterdam, 2010. С. 131–148.
35. Weller M., Wolff S. Autonomy, self governance and conflict resolution innovative approaches to institutional design in divided societies. Abingdon : Routledge, 2005.
36. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o štátnom jazyku Slovenskej republiky : Zákon від 15.11.1995 р. № 270/1995 Z. z. : станом на 10 лип. 1999 р. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1995/270/20160701>.

References:

1. Vachudova A. M. Nerozdilena Yevropa: Demokracia, Vazheli Vplyvu ta Intehratsiia Pislia Komunizmu / Translated by Taras Tsymbal. Kyiv : Vydavnychy Dim «Kyievo-Mohylianska Akademiia», 2009.
2. Gerasymchuk S. Rumunia: evolutsiia etnopolityky ta pravovi ramky. Etnopolityka Rumunii, Slovachchynu, Shvetsii ta Khorvatii: analiz zakonodavstva ta praktyky. Rada zovnishnioi polityky «Ukrainska Pryzma». 2021. P. 5–12. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2022/01/Ethno_.pdf.
3. Drapak M. Systema zakhystu prav menshyn ta upravlinnia riznomanittiam u Slovachchyni. Etnopolityka Rumunii, Slovachchynu, Shvetsii ta Khorvatii: analiz zakonodavstva ta praktyky. Rada zovnishnioi polityky «Ukrainska Pryzma» 2021. P. 13–34. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2022/01/Ethno_.pdf.
4. Kruglashov A., Nechaieva-Yuriichuk N. Zovnishni ta vnutrishni chynnyky (de)stabilizatsii mizhethnichnykh vzaiemyn u Chernivets'kii oblasti. *Stratychni Priorytety*. 2019. V. 49, № 1. P. 65–72.
5. Lazar N.. Polityka Slovenskoi Respubliki shchodo natsionalnykh menshyn: instytutsiino-pravovi ta politychni aspekty. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata politychnykh nauk. Chernivets'kyi natsionalnyi universytet imeni Yurii Fedkovycha. Chernivtsi, 2006. 20 p.
6. Schimmelfennig F., Engert S. ta Knobel H.. Vplyv politychnoi obumovlenosti Yes. Yevropeizatsiia krain Tsentralno-Skhidnoi Yevropy / ed. by F. Schimmelfennig and U. Sedelmeier. Kyiv, 2010. P. 37–61.

7. Accession criteria (Copenhagen criteria) : від 07.06.1993 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html>.
8. Borrell J. EU Ambassadors Annual Conference 2022: Opening speech by High Representative Josep Borrell. European Union External Action. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-ambassadors-annual-conference-2022-opening-speech-high-representative-josep-borrell_en (дата звернення: 01.11.2022).
9. Börzel T. A., Risse T. Conceptualizing the Domestic Impact of Europe. The Politics of Europeanization. New York, 2003. С. 53–82.
10. Börzel T. A., Risse T. When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change. European Integration Online Papers. 2000. Т. 4.
11. Brubaker R. Nationalism reframed nationhood and the national question in the new europe. Cambridge : Cambridge University Press, 1996.
12. Checkel J. T. Why comply? Social learning and european identity change. International organization. 2001. Т. 55, № 3.
13. Consolidated Version of the Treaty on European Union : Treaty від 07.02.1992 р. № C 326/15 : станом на 26 жовт. 2012 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF (дата звернення: 01.11.2022).
14. Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin : Directive of European Council від 29.06.2000 р. № 2000/43/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0043>.
15. Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation : Directive of European Council від 27.11.2000 р. № 2000/78/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0078>.
16. Danspeckgruber W. Self-Determination and regionalization in contemporary europe. The Self-Determination of Peoples. Boulder, 2002. С. 165–200.
17. European Commission. Opinion on Ukraine’s application for membership of the European Union. European Commission. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en (дата звернення: 01.11.2022).
18. European Parliament. Romania and the enlargement of the European Union. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/3a2_en.htm (дата звернення: 01.11.2022).
19. Hitchens K. A concise history of Romania. Cambridge : Cambridge University Press, 2014.
20. Hix S., Goetz K. H. Introduction: European Integration and National Political Systems. Europeanised Politics? European Integration and National Political Systems / ред.: S. Hix, K. H. Hix. London, 2000. С. 1–26.
21. Jeszenszky G. Prime minister of hungary. selected speeches and interviews. Budapest : Antall József Alapítvány, 2008.
22. Kelley J. Ethnic politics in europe. the power of norms and incentives. Princeton : Princeton University Press, 2004.
23. Legea administrației publice locale : Legea від 23.04.2001 р. № LEGE nr.215. URL: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=27123.
24. Magyarország Alaptörvénye : Alaptörvénye від 25.04.2011 р. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>.
25. Marko J. The Law and Politics of Diversity Management: A Neoinstitutional Approach. European Yearbook of Minority Issues Online. 2009. Т. 6, № 1. С. 249–279. URL: <https://doi.org/10.1163/22116117-90001611> (дата звернення: 01.11.2022).
26. Mihálik J., Marušiak J. The dynamics of slovak-hungarian relations – the shift from language issues to legal and symbolic questions. Baltic journal of law & politics. 2014. Т. 1, № 1. С. 128–148.
27. National Institute of Statistics of Romania. The 2011 population and housing census. Bucharest : National Institute of Statistics of Romania, 2012. URL: <https://insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/alte/2012/Comunicat%20DATE%20PROVIZORII%20RPL%202011e.pdf>.
28. Sasse G. Tracing the construction and effects of EU conditionality. Minority rights in central and eastern europe / ред. B. Rechel. Abingdon, 2009. С. 17–32.
29. Schimmelfennig F. International Socialization in the New Europe:: Rational Action in an Institutional Environment. European Journal of International Relations. 2000. № 6. С. 109–139.
30. Shafir M. Romania’s electoral road to “normalcy”. Journal of democracy. 1997. Т. 8, № 2. С. 144–158.
31. Statistical Office of the Slovak Republic. The 2021 population and housing census. Statistical Office of the Slovak Republic, 2022. URL: <https://www.scitanie.sk/en>.
32. The Charter of Fundamental Rights of the European Union : Charter від 18.12.2000 р. № 2000/C 364/01. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.
33. Van Houten P. The role of a minority’s reference state in ethnic relations. European Journal of Sociology. 1998. Т. 39, № 1. С. 110–146.
34. Waterbury M. A. Bridging the divide: Towards a comparative framework for understanding kin state and migrant-sending state diaspora politics. Diaspora and transnationalism: concepts, theories and methods / ред.: R. Bauböck, T. Faist. Amsterdam, 2010. С. 131–148.

35. Weller M., Wolff S. *Autonomy, self governance and conflict resolution innovative approaches to institutional design in divided societies*. Abingdon : Routledge, 2005.

36. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o štátnom jazyku Slovenskej republiky : Zákon від 15.11.1995 р. № 270/1995 Z. z. : станом на 10 лип. 1999 р. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1995/270/20160701>.

Drapak M. I. The role of European integration in the transformation of Romania and Slovakia's legislation regarding the rights of national minorities

The focus of the article is on reforming the systems of protection of the rights of national minorities in Romania and Slovakia in the context of these states' accession to the EU. Special attention is paid to the deep factors that underlie the contradictions between ethnonational groups within the countries and affect contacts in the external arena. The purpose of the article is to study the connection between the integration of Romania and Slovakia into the EU and the transformation of their national legislation regarding the rights of national minorities. The need to analyse and, if necessary, adjust decisions in the field of ethnopolitics amid Ukraine's integration into the EU makes such a study timely. In addition, the rights of national minorities remain a sensitive issue in European politics, which makes this topic relevant for research. As a result, the article examines the correlation between the requirements of European institutions regarding reforms in Romania and Slovakia before and after their accession to United Europe and the adoption of normative acts regarding national minorities in both countries. To achieve these goals, the prerequisites for the development of important normative acts of Romania and Slovakia in the field of ethnopolitics, the sequence of their adoption and the content of the relevant documents were investigated. In his research, the author is based on the assumption that the integration of Romania and Slovakia into the EU significantly influenced the systems of ensuring the rights of national minorities in both countries, and formed their current structure and mechanisms. The author states that the European integration of Romania and Slovakia stimulated changes in the systems of ensuring the rights of national minorities in both countries. In particular, it was reflected in the implementation of the basic principles of respect and protection of minorities, commitment to democracy and human rights to the legislation of each state. Therefore, the author proves that European integration helped countries lay a new foundation for their own ethnopolitics

Keywords: *ethnopolitics, European Union, Romania, Slovakia, European integration, EU law, ethnic minorities, nationalism, inter-ethnic relations, political conflicts*